

Stabilitate și instabilitate nucleară

- nucleu atomic $A = m. de masă = nr. de nucleoni$
 $Z = nr. atomic = nr. de protoni$
 $N = nr. nucleoni = A - Z$

$A_1 = A_2 = \dots = A_n = \text{izotopi}$
 $Z_1 = Z_2 = \dots = Z_n = \text{izotoni}$
 $N_1 = N_2 = \dots = N_n = \text{izotoni}$

Izotopi - propr. fizice similare $\Rightarrow$ exceptie izotopi H: ${}^1_1\text{H}$; ${}^2_1\text{H} \equiv \text{D}$; ${}^3_1\text{H} \equiv \text{T}$
 deuteron triton

* circa 2500 izotopi $\left\{ \begin{array}{l} 300 \text{ stabili} \\ 2000 \text{ create artificial - instabile} \end{array} \right.$

* $Z \leq 107 \Rightarrow$ nuclee cu $Z > 83 \Rightarrow$ radioactive

$Z = 0 \Rightarrow$ radioactiv (${}^0_0n \rightarrow {}^1_1p + {}^0_{-1}e + \bar{\nu}$)

$Z = 43$ (Technetiu)

$Z = 61$ (Prometiu) $\Rightarrow$ numai în st. radioactivă

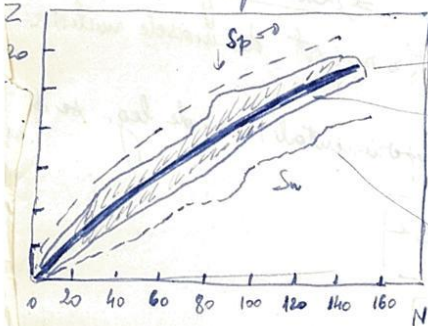
* $A \in [1; 261] \Rightarrow$ nu există nuclee stabile cu $A = 5, 8; A \geq 210$.

majoritatea elementelor chimice au mai mulți izotopi

Staniu (${}_{50}\text{Sn}$) $\Rightarrow$ 10 izotopi stabili $\Rightarrow$ record

$A \in [112; 124]$

$Z = f(N) \Rightarrow$ diagrama $p-n$ a izotopilor

nuclee stabile existente în natură (curba de stabilitate β)

nuclee create artificial ($\beta^\pm, \alpha$ - radioactive)

$A > 140$

limite teoretice pt nuclee nucleon-stabile

(nuclee care nu emit spontan p ($S_p=0$))

sau neutroni ($S_n=0$)

cele mai stabile nuclee $\Rightarrow$ cele mai răsfăndite nuclee $\Rightarrow$ nucleele par-par

($Z = nr. par; N = nr. par$)

cele mai puțin stabile $\Rightarrow$ nucleele impar-impar

marcă Singurele nuclee impar-impar stabile cunoscute sunt ${}^2_1\text{H}; {}^6_3\text{Li}; {}^{10}_5\text{B}$

$N \neq$

$m(A, Z) = \text{masa nucleului } {}^A_Z X$
 $M(A, Z) = \text{masa atomului}$

$$m(A, Z) = M(A, Z) - Zm_e + E_{leg}^e / c^2 \quad \text{— relația de legătură}$$

$$m(A, Z)c^2 = M(A, Z)c^2 - Zm_e c^2 + E_{leg}^e$$

$$E_{leg}^e = 15.73 \cdot Z^{7/3} \text{ [eV]}$$

Remarcă E_{leg}^e este mic $\Rightarrow$ se neglijează ($E_{leg}^e (Z=107) = 853,354 \text{ eV}!!!!$)

$$m(A, Z) = M(A, Z) - Zm_e$$

$$1u = \frac{M_{C12}}{12} \approx 1.66 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$$

- Determinarea experim. $\left\{ \begin{array}{l} \text{— spectroscopia de masă} \\ \text{— bilant energetic al unor reacții nucleare} \\ \text{— bilant energetic al unor procese de deșeur. radioactivă} \end{array} \right.$

$$1u \cdot c^2 = 931.48 \text{ MeV}$$

$$m_p = 938.26 \text{ MeV}$$

$m(A, Z) \approx A \cdot u$ — numai pentru estimări rapide

- Nucleul atomic $\Rightarrow$ st. energetice discrete $\left\{ \begin{array}{l} \text{— st. fundamentată} \\ \text{— st. excitate} \end{array} \right.$

$m(A, Z) < Zm_p + (A-Z)m_n \Rightarrow$ efect de condensare cu mărirea

$$\Delta m(A, Z) = Zm_p + (A-Z)m_n - m(A, Z)$$

$\Rightarrow$ în realizarea leg. dintre nucleoni în nucleu $\Rightarrow$ en. de legătură nucleară

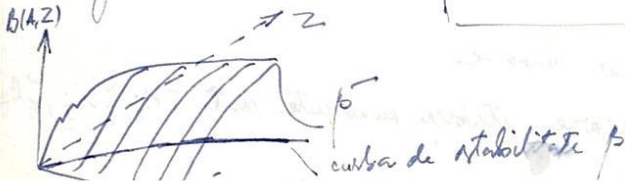
$$W(A, Z) = c^2 \Delta m(A, Z) = (Zm_p + (A-Z)m_n - m(A, Z))c^2 \quad \text{În raport de masele nucleare}$$

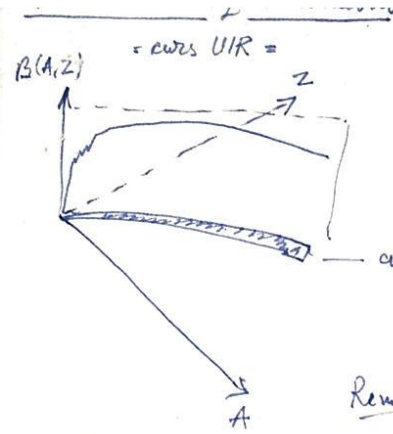
Remarcă. În raport cu masele atomice (determinate experimental) en. de leg. se poate scrie astfel:

$$W(A, Z) = (ZM_H + (A-Z)m_n - M(A, Z))c^2$$

- Energia medie pe nucleon

$$B(A, Z) = \frac{W(A, Z)}{A}$$

- => (i) $B(A, Z)$ crește neuniform de la 0 la 8 MeV ($A \approx 30$) [${}^4\text{He}$, ${}^{12}\text{C}$, ${}^{16}\text{O}$, ${}^{20}\text{Ne}$, ${}^{24}\text{Mg}$ au valori mai mari]
  - (ii) $B(A, Z)$ crește aprox. uniform până la 8.8 MeV pt. nuclee cu $A \approx 60$ (Fe, Ni)
  - (iii) $B(A, Z)$ scade lent până la ≈ 7.5 MeV pt. nuclee grele cu $A \approx 238$
- Remarca. Pt. nuclee medii ($30 \leq A \leq 150$) $B(A, Z) \approx 8$ MeV $\approx$ const

Observatii

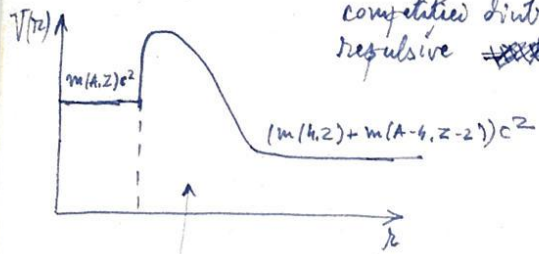
- ① $B(A, Z)$ are valoare mare $\Rightarrow$ intens. mare a interactiviunii nucleare în raport cu interactiviunea coulombiană dintre protoni
- ② $B(A, Z) \approx$ const $\Rightarrow$ nucleonii nucleului sînt supuși unor forțe nucleare care prezintă saturatie $\Rightarrow$ 1 nucleon interacționează cu un număr limitat de nucleoni [în caz contrar $W(A, Z) \sim A(A-1)/2 \sim A^2 \Rightarrow B(A, Z) \sim A$ și nu o constantă]. Propri. de saturatie este legată, de asemenea, de propri. de actiune la dist. scurta a forțelor nucleare
- ③ $B(A, Z)$ scade lent cu creșterea lui $A \Rightarrow$ fr. coulombiană crește cu $Z^2 \Rightarrow$ manifestare mai puternică A -mic $\Rightarrow B(A, Z)$ - comportare neregulată $\Rightarrow$ creșterea rolului efectelor de suprafață (nucleonii de la suprafață sînt doar parțial atrași, a celorlalti nucleoni fr. incomplet saturate)
- ④ $B(A, Z)_{\phi-p} > B(A, Z)_{\phi-n}$ $\Rightarrow$ se obs. creșteri semnificative pt. cele cu Z, N (Z și N) = 2, 8, 20, 28, 50, 82, 126, $\Rightarrow$ nr. magice $\Rightarrow$ nuclee magice
4 nuclee dublu magice ${}^4_2\text{He}$; ${}^{16}_8\text{O}$; ${}^{40}_{20}\text{Ca}$; ${}^{208}_{82}\text{Pb}$
- ⑤ $B(A, Z) =$ măsura a stabilității unui nucleu $\Rightarrow$ nuclee cu A mic și A mare sînt mai puțin stabile decît cele cu A mediu $\Rightarrow$ fuziune nucleară și fisiune nucleară

Energia de separare a unei particule

(x, y) - part./nucleu care se separă } x nucleoni
 (A, Z) - nucleul din care se separă } y protoni
 $m(x, y)$ = masa part./nucleului care se separă
 $M(A, Z)$ = masa nucleului
 $\Rightarrow$ en. de separare $S_{m(x, y)}(A, Z) = [m(x, y) + m(A-x, Z-y) - m(A, Z)]c^2$

discuție - Dacă $\Delta m(x,y) (A, Z) < 0 \Rightarrow$ d.p.v. energetică emisia part. se face de la sine $\Rightarrow$ emisie spontană de part. cu masă $m(x,y)$ de către nucleul $(A, Z) \Rightarrow$ importanță pentru descrierea diferitelor tipuri de radioactiv.

Remarcă Nucleu cu $Z > 82 \Rightarrow$ emisie spontană de part. $\alpha \Rightarrow$ nu ar mai trebui să existe azi $\Rightarrow$ existența barierii de potențial $\Rightarrow$ este o consecință a competiției dintre forțele nucleare atractive și forțele coulomb repulsive.

- Emisia de part. $(x,y) \Rightarrow$ efect tunel
- Em. de reparare - întârziată și ft proces de fisură

Bariera de potențial

Energia de împerechere

- legat de stabilitatea mai mare a nucleelor p-p
- semnificația fizică - en. de formare a perechilor de nucleoni (p sau n) în nucleu

$$P_n = S_n(A, Z) - S_n(A-1, Z) \quad Z = \text{const} \quad A-Z = N = \text{par}$$

$$P_p = S_p(A, Z) - S_p(A-1, Z-1) \quad Z = \text{par} \quad A-Z = N = \text{const}$$

OBS. Important și modelul picătură

Rayă nucleară Experim. de diferite tipuri $[R = r_0 A^{1/3}]$ $[r_0 = 1.2 - 1.4 \text{ fm}]$ în f.c. de A.

Forțe nucleare, Modele nucleare

- For. nucleare $\Rightarrow$ (i) înțelegerea structurii nucleului
- (ii) stabilirea mecanismelor reacțiilor nucleare

- tin împreună nucleonii în nucleu
- sunt suficient de intense pentru a învinge alte tipuri de forțe

Proprietățile forțelor nucleare

1) For. nucl. sunt de tip atractiv și f. intense $\Rightarrow$ se justifică prin stabilitatea nucleelor

2) For. nucl. sunt forțe cu raza scurtă de acțiune - experim. Rutherford - alte experim. $r_0 = r_0 A^{1/3}$

1933 - Wigner - W_{p-p} ; W_{n-n} ; W_{n-p} $\Rightarrow$ nu există justificare clasică
 $\Delta p, \Delta x$ Rel. de incertitudine Heisenberg (de făcut unele corecturi la notă unde am introdus anterior $|\Delta p|^2 = \text{dvs. de probab. de localizare, } \Delta p, \Delta x \geq \hbar, \Delta E, \Delta t \geq \hbar$)

$\Rightarrow$ justificarea ip. dist. scurte de acțiune a for. nucleare

3) For. nucleare au un caracter de saturație. $\Rightarrow B(A, Z) \approx \text{const}$ ($A \geq 20 + 30$).

4. Studial energiei de legătură

$W_H(A, Z)$

$W_C(A, Z)$

Remarcă. D.p.v. al fr. nucleare n și p pot fi privite ca aceeași part $\Rightarrow$ nucleon
 $\Rightarrow$ și spin. Int. electromagn. face posibilă separarea $\Rightarrow (m_n - m_p)c^2 \approx 1.293 \text{ MeV}$
 se consideră că această dif. este de natură electromagn.

$T = 1/2 : T_Z = +1/2 (p) \quad T_Z = -1/2 (n)$

$T = 1 : T_Z = +1 (\pi^+) \quad T_Z = 0 (\pi^0) \quad T_Z = -1 (\pi^-)$ - cuanta de schimb a int. tari

5. Forțele nucleare depind de spin

$n-p$ - stare legată. (deuteroniul) $\Rightarrow$ dependența de spin
 $n-n$ și $p-p$ nu formează st. legate

Remarcă (i) Nuclee pari-pară $\Rightarrow$ compensarea spinilor $\Rightarrow$ stabilitate mare
 (ii) Experiment. cu fasc. și ținte polarizate $\Rightarrow$ confirmarea dependenței de spin

6. Forțele nucleare sînt necentrate

* momentul magnetic al deuteroniului

$\mu_d (l=0) = \mu_p + \mu_n = 0.87963 \mu_N$

$\mu_d^{exp} - \mu_d (l=0) = -0.02221 \mu_N$

$\Rightarrow$ fr. tensoriale

Modele nucleare $\Rightarrow$ descrierea structurii interne a nucleului
 Modelul picătură de lichid

- majoritatea nucleelor, mai puțin cele cu A mic, au urm. proppr:
 (i) densit. constantă $\rho = \frac{A}{\frac{4\pi}{3} (r_0 A^{1/3})^3} = \frac{3}{4\pi r_0^3} = \text{const}$

(ii) en. de leg. totale sînt aprox. egale cu masele lor deoarece $B(A, Z) = \frac{W(A, Z)}{A} \approx \text{const}$

- aceste proppr. pot fi comparate cu proppr. unui lichid incompresibil
 (a) densit. sînt aceleași, indiferent de dimens. picăturii
 (b) căldurile de vaporizare sînt proporționale cu masele

- căld. de vaporizare $\equiv$ en. necesară pentru a dispersa picătura în constituenții săi
 $\rightarrow$ se toate au en. de leg. a unui nucleon $\rightarrow$ nucleu de formă sferică cu densit. const
 și laose la zero la suprafață

$$M(Z,A) = f_0(Z,A) + f_1(Z,A) + f_2(Z,A) + f_3(Z,A) + f_4(Z,A) + f_5(Z,A).$$

$M(Z,A)$ = masa atomului cu nucleu (A, Z)

$$f_0(Z,A) = M_H Z + M_n (A-Z) = \text{masa elem. constitutive}$$

$f_i(Z,A)$ = termeni de corectie

$f_1(Z,A) = -a_1 A$ = termen de volum $\Rightarrow$ creșterea en. de leg. (termen clasic)

$f_2(Z,A) = +a_2 A^{2/3}$ = termen de suprafață $\Rightarrow$ scăderea energiei (legat de nucleonii care nu se pot lega) - efect al tensiunii superficiale (termen clasic)

$f_3(Z,A) = +a_3 \frac{Z^2}{A^{1/3}}$ = termen coulombian ($r_2 = r_0 A^{1/3}$) $\Rightarrow$ repulsie între protoni $\Rightarrow$ reducerea energiei de leg. (crește masa) (termen clasic)

$f_4(Z,A) = +a_4 \frac{(Z-A/2)^2}{A}$ = termen de asimetrie - i.e. în considerare

tendința nucleelor de a avea $Z=N$ (este mul. ft. cele simetrice) este un termen cuantic - introdus ft. fit-areea rez. experim.

$\Rightarrow$ - scade en. de leg.
- crește masa

$f_5(Z,A) = \begin{cases} -f(A) & Z \text{ par } N \text{ par } (A-Z) \text{ par} \\ 0 & Z \text{ par } N \text{ impar} \\ +f(A) & Z \text{ impar } N \text{ par} \\ & Z \text{ impar } N \text{ impar} \end{cases}$

termen de împerechere (de natură cuantică)

$\Rightarrow$ - scade masa
crește en. de leg.
 $\Rightarrow$ contribuțiile
scade en. de leg.

$f(A) = a_5 A^{-1/2}$ - legat de indistinguibilitatea part. identice

- Relația de mai sus este formula semiempirică de masă

1935. K. F. von Weizsäcker

a_i = param. de fit $\Rightarrow$ descrierea rez. experim. ft. en. de leg. at. nr.

- Modelul picătură de lichid nu poate explica în mod magic și propri. acestor

nuclee

$\Rightarrow$ alte variante de model

Modelul de gaz Fermi

- Ip. mișcării independente a nucleonilor în nucleu

Ipotezele modelului

- (i) nucleonul se mișcă într-un potențial rezultant atractiv care reprezintă efectul mediu al interacțiunilor cu ceilalți nucleoni din nucleu
- (ii) poten. rezultant are o adâncime constantă în interiorul nucleului (distribuția nucleonilor este constantă în această regiune)

* Poten. tinde la zero pentru o dist. egală cu raza fr. nucleare
 * Poten. rezultant ≈ grosimea de poten. finită tridimens.
 Raza > raza nucleară

(iii) în st. fundamentată nucleonii ocupă nivelele de energie a. i. să minimiz. energia totală. Se respectă principiul de excludere al lui Pauli. El altoruceza independent pentru pt. p și n

Obs. ⊗ Independ. mișcării nucleonilor în nucleul aflat în st. fundam. se datorează faptului că stările accesibile din punct de vedere energetic sunt ocupate în singurele picături posibile sunt cele în care 2 part. de același tip schimbă stări quantice între ele, efectul net fiind nul
 ⊗ Există stări degenerate (parțial ocupate cu nucleoni de un anumit tip) ⇒ se pot schimba între ele, dar un nr. mic de nucleoni se află pe aceste stări ⇒ indep. mișcării majorității nucleonilor într-un nucleu aflat în starea fundamentată

Remarci ⊗ Există dovezi experimentale că $V_0 \neq \text{const} \Rightarrow$ descrește lent și aproximativ liniar cu creșterea energiei nucleonului ⇒ introducerea unei mase efective M^* ($M^* = M$ și $V = \text{const}$ pt. majoritatea cazurilor)

Levi Wirtzsacker ⇒ adăugarea la V_0 a unui termen $\Delta V_0 \propto \pm (M-Z)/A$ al lui Pauli ⇒ restricții asupra interacțiilor pp și nn
 • nici o restricție pt. interacții np
 (ii) interacția np > interacția pp sau nn ⇒

$M > Z \quad V_p > V_n$
 $M < Z \quad V_p < V_n$
 ⇒ tendința nucleilor de a avea $M = Z \Rightarrow$ poten. rez. egal
 st. cele 2 tipuri de nucleoni

Modelul păturilor nucleare

- rezolvarea ecuației Schrödinger pentru poten. rezultat $\Rightarrow$ descriere detaliată a compoziției nucleului $\Rightarrow$ modelul păturilor nucleare
- pe importanța a modelului - forma potențialului $\Rightarrow$ găsirea nivelurilor energetice (n, m, l) și poten. ale
- în rezolvarea ec. Schrödinger se alege un poten. cu simetrie sferică $\psi(r, \theta, \varphi) = R(r) Y(\theta, \varphi)$.

$R(r) \sim r^l$.

$l =$ mom. în orbital

$V(r) =$ grafă de poten. (pătrată) cubică

$$-\frac{\hbar^2}{2\mu} \frac{d^2(rR)}{dr^2} + \left[\frac{l(l+1)}{2\mu r^2} + V(r) \right] (rR) = E(rR)$$

$$E = \underbrace{\frac{1}{2} \mu \left(\frac{dr}{dt} \right)^2}_{\text{en. cin.}} + \underbrace{\frac{1}{2} \mu \left(r \frac{d\theta}{dt} \right)^2}_{\text{en. rot.}} + \underbrace{V(r)}_{\text{en. poten.}}$$

$$L = \mu r^2 \frac{d\theta}{dt} \Rightarrow E = \frac{1}{2} \mu \left(\frac{dr}{dt} \right)^2 + \left[\frac{L^2}{2\mu r^2} + V(r) \right].$$

$\frac{L^2}{2\mu r^2} > 0 \Rightarrow$ este un termen repulsiv $\Rightarrow$ pătrarea particulelor departe de origine

- $2(2l+1)$ nucloani pe o stare l !!!!!

$\uparrow$ ține cont de orientările posibile ale spinilor

- nu se obține atunci toate nr. magice $\Rightarrow$ 1949 M. Göppert-Mayer & Jensen (separat) $\Rightarrow$ interacția spin-orbită $\underline{\underline{S \cdot L}}$.

$\begin{cases} \underline{S \cdot L} > 0 \Rightarrow \text{en. nucleonului scade} \\ \underline{S \cdot L} < 0 \Rightarrow \text{en. nucleonului crește} \end{cases} >$ întâmpinându-se niveluri energetice pt nr. cuantice orbitale diferite

Remarcă Int. spin-orbită este o proprietate a forțelor nucleare

- Umplerea nivelurilor energetice - adâncimea poten. $\approx$ const
- nozele nucleelor cresc $\sim A^{1/3}$

$\Rightarrow$ umplerea păturilor nucleare $E = f(n) \rightarrow$ depind de componenta radială a potențialului nuclear $E = g(l)$

Int. spin-orbită $\Rightarrow$ depicarea nivelurilor de en. $\rightarrow (n, l)$

$l = l + s, m_l \Rightarrow$ determinarea caracteristicilor

A. Bohr, Mottelson, Wheeler, Rainwater, Hill 1952

Ipotezele modelului

Definiția modelului $\Rightarrow$ explicarea unui set limitat de (probleme) fenomene

Definiția teoriei $\Rightarrow$ descrierea unui set f. larg de fenomene la „craintele” sale se poate „cupla”, fără conflicte, cu alte teorii

$\Rightarrow$ necesitatea unificării modelelor nucleare într-un model mai cuprinzător

* model picătură de lichid } $\Rightarrow$ modelul colectiv
* modelul păturii nucleare }

- Ipotezele modelului

① nucleonii din subpăturile incomplet ocupate de un nucleu se mișcă independent în poten. nuclear net produs de miezul subpăturilor nucleare complet ocupate (ca în modelul de pătură)

② poten. rezultat nu este un poten. cu simetrie sferică, ca în modelul de pătură. Este un poten. capabil să sufere modificări ale formei sale

③ Deformările potențialului reprezintă mișcarea corelată (colectivă) a nucleonilor în miezul nucleului $\rightarrow$ asociată cu modelul picăturii de lichid

- nucleonii ocupă nivelele de energie ca în modelul de pătură } $\Rightarrow$ obținerea
- nivelele energetice $\Rightarrow$ depicute de interacția spin-orbită } nu magice
spinilor
și paritatilor

- Apariția deformărilor $\rightarrow$ atracție nucleonilor ext. - miez
(similitudine flux-reflux) $\Rightarrow$ curent $\Rightarrow$ mom. reage. de polar.

Relația $E_{rot} = \frac{\hbar^2}{2I} j(j+1)$

$j = 0, 2, 4, \dots$ $I =$ moment de inerție
 $70 < A < 185$ și $A > 225$

- mom. el. quadru-polar

Vibrația (Q un pic
mai mare)

- vibrații armonice în
jurul unei eq. de echilibru
 $\rightarrow$ Nivele energetice echidistante
 $E_n = (n + \frac{1}{2}) \hbar \omega$

I - n deduce din dist. dintre nivele

$I_{obs} = \frac{1}{2} I_{solid rigid}$
 $=$ picătură lichidă (unef. form) - stabil
 $\Rightarrow$ neg. ex. $\Rightarrow$ undă de mișcare
cum se mișcă pe miez

